

PYROTECHNOLOGICKÁ ZAŘÍZENÍ Z AREÁLU KLÁŠTERA DOMINIKÁNEK U SV. ANNY V BRNĚ

ANTONÍN ZŮBEK

V letech 2008 a 2009 se uskutečnil záchranný archeologický výzkum v prostoru Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně. Byl vyvolán výstavbou Mezinárodního centra klinického výzkumu (ICRC). Zkoumané plochy se nacházely ve východní části nemocničního areálu mezi budovami B a C (ČERNÁ a kol. 2010).

Na základě písemných a ikonografických pramenů lze prohlásit, že daný prostor byl zřejmě po celou dobu vrcholného středověku a novověku součástí zahrady, která od roku 1312 patřila klášteru dominikánek od sv. Anny. Klášterní budovy se nacházely v jejím západním sousedství. Po zrušení kláštera v roce 1782 náležela zahrada Císařsko-královskému všeobecnému zaopatřovacímu ústavu. Po vybudování Zemské veřejné všeobecné nemocnice v 60. letech 19. století zde byl zřízen nemocniční park. Areál bývalého kláštera je do velké míry totožný se stávající rozlohou nemocnice.

Jedno pyrotechnologické zařízení bylo nalezeno již v roce 2007 při archeologickém výzkumu plochy ve východním sousedství budovy A5. Jednalo se o kupolovitou pec zahloubenou do terénu. Datována byla do 2. poloviny 12. století, předcházela tudíž existenci kláštera (HOLUB a kol. 2008, 383). Předdeslaný výzkum z let 2008 a 2009 objevil relikty tří pyrotechnologických zařízení.

V prvním případě šlo o pozůstatek drobné pece (s.s.j. 001). Její svrchní část byla zničena již v minulosti výkopovými aktivitami neznámého účelu, které se uskutečnily někdy během 20. století. V zachovaném reliktu bylo vlastní těleso pece zahloubeno 0,26 m do terénu. Půdorys byl kruhový, v úrovni dna pece o průměru 0,90 m. Zachované partie stěn byly podhloubené, takže lze usuzovat na kupolovitý tvar pece. Stěny i dno byly propálené v maximální síle 0,10 m. Z jihu na pec navazovala předpecní jáma. Ústí do předpecí bylo zpevněno na každé straně jednou na výšku postavenou cihlou. Půdorys a parametry předpecní jámy se nepodařilo dokumentovat, protože byla z velké části zničena výkopem jámy neznámé funkce, datované do 19. století. Vyplněna byla uloženinou, která měla obdobný charakter jako terén, do něhož bylo předpecí zahloubeno. Rozlišit se od něho dala jen díky hojnější přítomnosti zlomků vypálené hlíny či mazanice a cihel. Stejná výplň byla také uvnitř pece, kde ležela na vrstvičce popela nacházející se na dně. Získané keramické zlomky dovolují datovat pícku do 2. poloviny 17. až 18. století.

Druhým nálezem byl relikv otopeného zařízení s.s.j. 010. Z drtivé většiny bylo zničeno již v průběhu 20. století. Zachovala se jen propálená úroveň dna s popelovitými vrstvičkami. Složitější konstrukci snad naznačovaly přítomné cihly a zlomky střešních tašek. Dokumentovaný zbytek byl zahlouben 0,10 m do terénu. Ke tvaru a funkci otopeného zařízení se nelze ze zachycené situace přesněji vyjádřit. Jeho šířka snad činila 0,80 m, maximální délka propálené úrovně dosahovala 2,50 m. Zda by pozůstatkem jejího předpecí mohla být oválná jáma v těsné blízkosti jejího západního konce, je hypotetickou otázkou. Zničená terénní situace neposkytla jednoznačnou odpověď. Výrazný podíl ve výplni jámy představovaly cihly a jejich zlomky. Snad by mohly pocházet ze zbourané konstrukce pece. Přesné datování otopeného zařízení nebylo z terénní situace možné. Zařazeno bylo do období 18.–19. století.

Třetím pyrotechnologickým zařízením byl relikv pece s.s.j. 006. Zachované těleso pece bylo zahloubeno 0,30 m do terénu. V této úrovni měl vnitřní prostor půdorys pravoúhlého lichoběžníku o délce základny 2,20 m a výšce 0,85 m. Stěny byly vyzděny z cihel pojených hlínou. Síla vyzdívky činila buď 6,5 nebo 14,5 cm. V delší ose byl uvnitř pece převážně z cihel rovněž pojených hlínou vyzděná sokl o síle 16–18 cm, dosahující výšky dochované koruny stěn pece. Nebyl dotažen až k jižní stěně pece a ve dvou úsecích (18 a 26 cm) byl přerušen. Dno bylo propáleno v průměrné síle 0,10 m. Ze severní strany se k rameni lichoběžníku (pece), totožnému s jeho výškou, přimykalo předpecí. Představovala ho mísovitá jáma oválného půdorysu o rozměrech 1,60 × 0,90 m. Její delší osa byla kolmá na delší osu pece. Západní stěna víceméně navazovala na průběh západní stěny pece, východní byla tudíž odsazena o 0,70 m. Tento úsek (vlastně jižní stěna předpecí) byla vyzděna stejně jako pec. Předpecní jáma i pec byly z převážné části vyplněny zlomky cihel a střešních tašek a vypálenou hlínou. Šlo zřejmě o část konstrukce pece. V zásypu pece na samotném dně byly nalezeny čtyři železné nástroje (lopata, rýč a dvě motyky). Na základě celkové terénní situace je možné prohlásit, že vyšší nedochovaná úroveň konstrukce pece byla nadzemní. Na základě získaného keramického materiálu a především kolkovaných cihel z její konstrukce, lze pec datovat do 19. století.

Žádné z popsaných pyrotechnologických zařízení neneslo jasné stopy složitějších výrobních procesů. Spojovat je lze spíše s potravinářským provozem. Zatímco pírka s.s.j. 001 sloužila ještě potřebám kláštera, otopné zařízení s.s.j. 010 pravděpodobně a pec s.s.j. 006 zcela určitě vznikly až v době existence nástupců kláštera. Uvažovat o jejich fungování až po výstavbě nové nemocnice a jejího parku ve 2. polovině 19. století je zřejmě bezpředmětné. Souvisely spíše s chodem Císařsko-královského všeobecného zdravotnického ústavu.

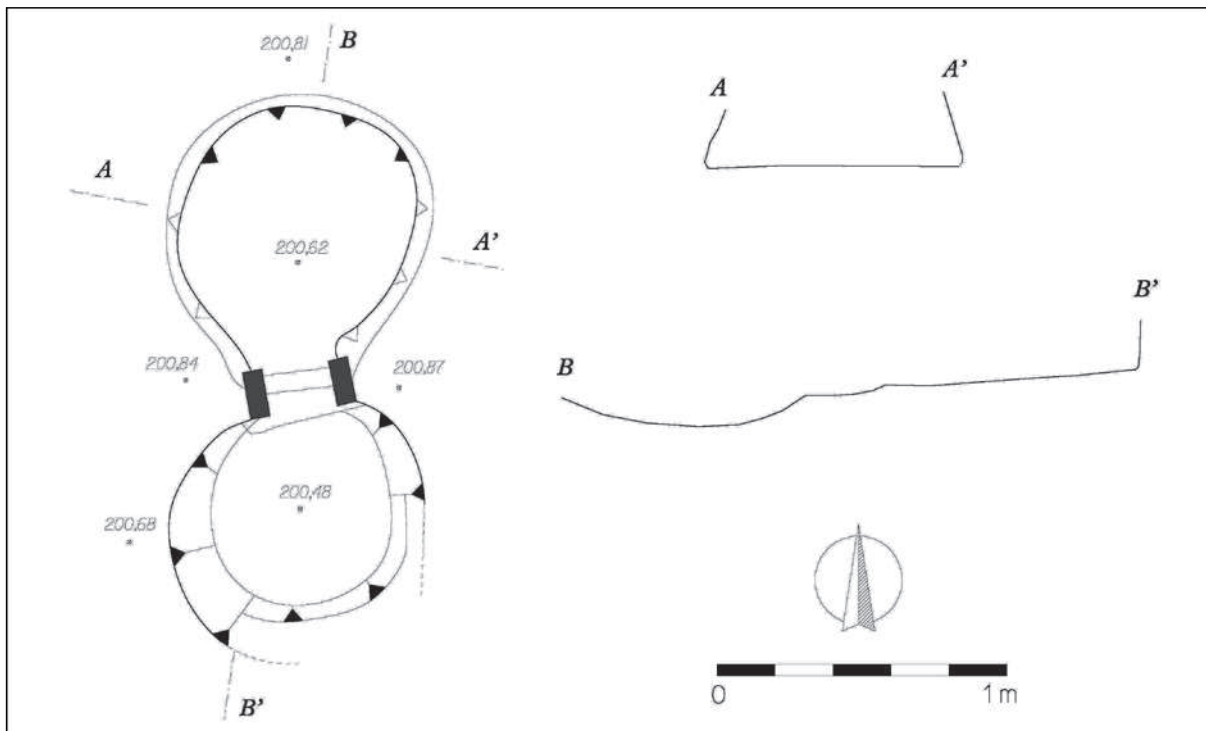
Literatura a prameny

ČERNÁ, L. – SEDLÁČKOVÁ, L. – ZŮBEK, A. 2010: Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně – stavba ICRC“. Nálezová zpráva č. 2/10 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o.p.s.

HOLUB, P. – KOLAŘÍK, V. – MERTA, D. – PEŠKA, M. – POLÁNKA, P. – SEDLÁČKOVÁ, L. – ZAPLETALOVÁ, D. – ZŮBEK, A. 2008: Brno (okr. Brno – město), Přehled výzkumů 49, 356–393.



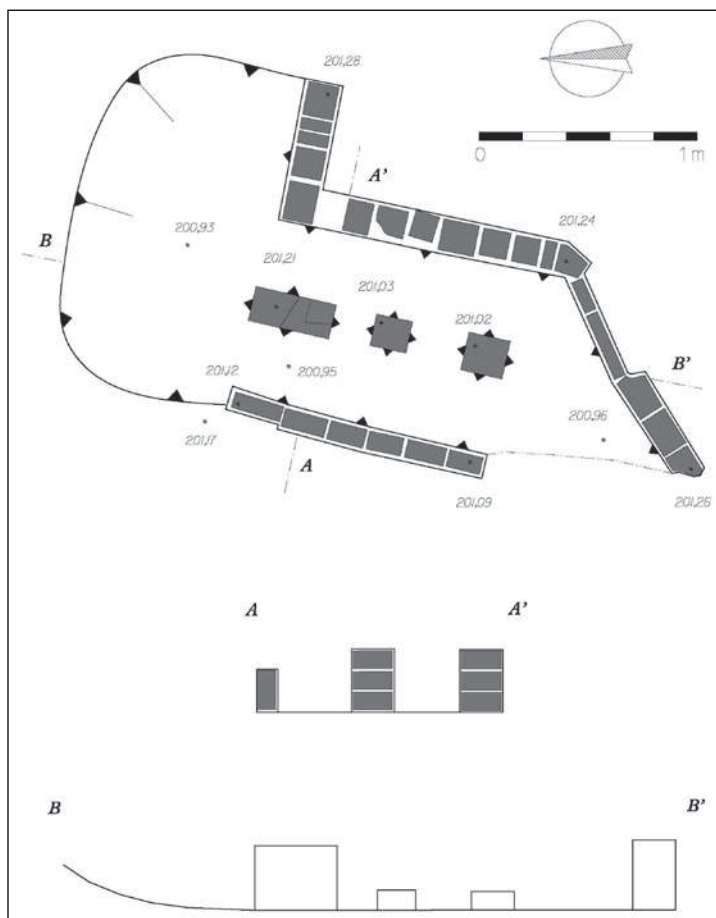
Obr. 1. Poloha referovaných pyrotechnologických zařízení.



Obr. 2. Pec s.s.j. 001.



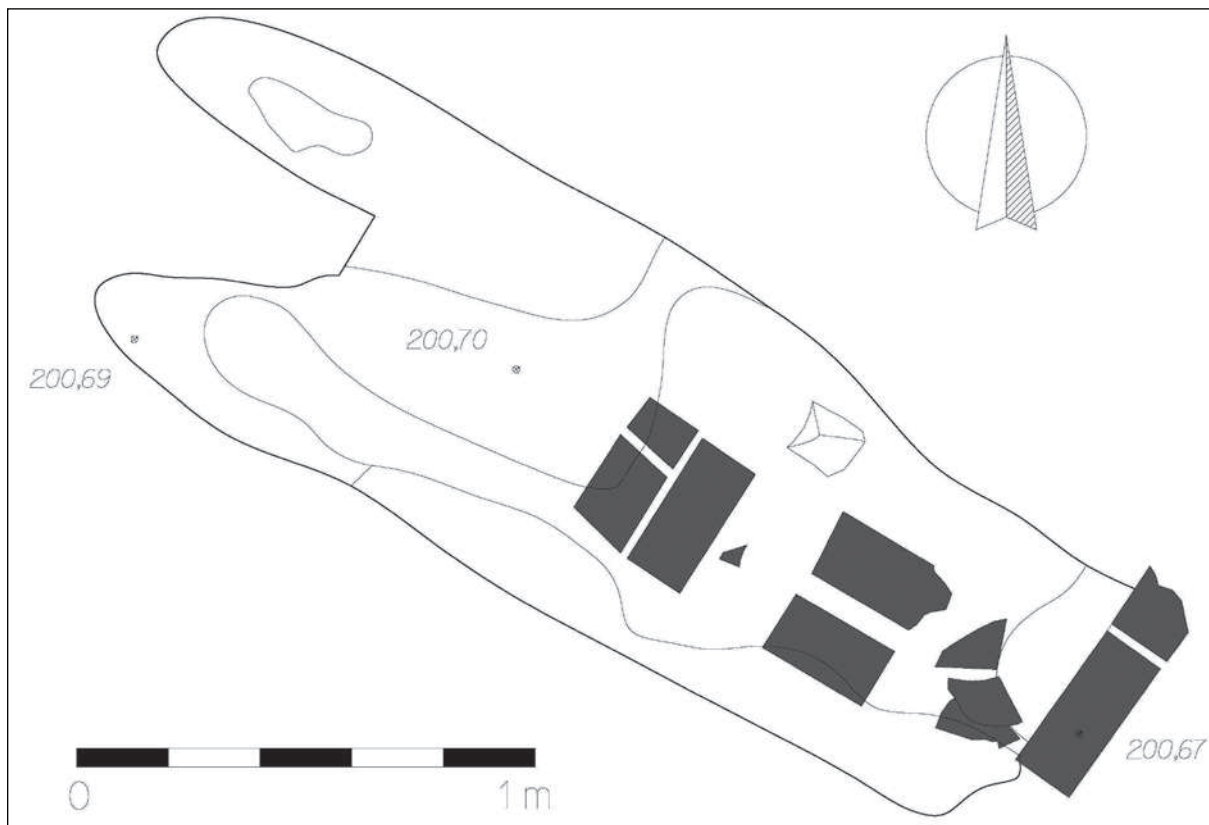
Obr. 3. Pec s.s.j. 001.



Obr. 4. Pec s.s.j. 006.



Obr. 5. Pec s.s.j. 006.



Obr. 6. Pyrotechnologické zařízení s.s.j. 010.



Obr. 7. Pyrotechnologické zařízení s.s.j. 010.